

Dünyaya ixrac edilən milli sərvətimiz – MULTİKULTURAL DƏYƏRLƏR

"Madaniyyat.AZ" jurnalının suallarını Azərbaycan Respublikası millatlararası, multikulturalizm və dini məsələlər üzrə dövlət müşaviri, akademik Kamal Abdullayev cavablandırır.

– Hörmətli Kamal müəllim! Multikulturalizmdən söhbət açılanda Azərbaycanda bu ənənənin yaşının ölkəmizdə yaşayan xalqların tarixi qədər olduğu deyilir. Belə müsbət dəyərləri, birgə yaşayış qaydalarını, müxtəlif inanclara hörmət dikdə edən tarixi şəraiti necə xarakterizə edirsiniz? Ümumiyyətlə, sizcə, ta qədimdən millətlər və dinlərarası mehriban münasibətləri ehtiva edən həyat tərzi (başqa çıxış yolunun yoxluğu üzündən) məcburiyyət qarşısında qəbul olunub, yoxsa zaman-zaman xalqımızın genlərindən gələn sülhpərvər, tərəqqimeyilli xarakterinə uyğun, könüllülük prinsipləri əsasında seçilib?

– Multikulturalizm – çoxmədəniyyətlik məfhumunun sinonimidir. Bu şərh məfhumun etimologiyasından irəliləyir. "Multikulturalizm" sözü tərcümədə "çoxmədəniyyətlik" mənasını verir. Çoxmədəniyyətlik dedikdə

isə, ilk növbədə, etnik, irqi, dini və mədəni müxtəlifliklər, bu müxtəlifliklərin əsasını təşkil edən dəyərlər nəzərdə tutulur. Bu müxtəlifliklərlə bağlı dövlətin üzləşdiyi problemlərin həll edilməsinin mümkün modellərindən biri məhz multikulturalizmdir.

Multikulturalizm siyasətinin meydana gəlməsindən əvvəl etnik, irqi, dini və mədəni müxtəlifliklərlə üzləşən dövlətlər bu müxtəliflikləri əsasən iki variant – assimilyasiya və ya izolyasiya vasitəsilə tənzimləməyə çalışırdı. Assimilyasiya milli azlıqların mədəni-etnik dəyərlərini titul etnosun mədəniyyətinə qatmaqla, cəmiyyətdəki etnik, irqi, dini və mədəni müxtəlifliklərin ləğv edilməsini nəzərdə tutur. İzolyasiya siyasəti isə milli azlıqların mədəni-etnik dəyərlərini titul və ya əsas etnosun etnik-mədəni dəyərləri ilə hər hansı əlaqəsinin qarşısını almaqla milli azlıqların cəmiyyətə inteqrasiya imkanlarını heçə endirir. İzolyasiya 2 formada özünü büruzə

verir: 1. Milli azlıqların ölkəyə daxil olub orada məskunlaşmasına mane olur. 2. Cəmiyyətdə artıq məskunlaşmış müəyyən qrup adamların assimilyasiyasına mane olmaq məqsədilə onları təcrid edir. İkinci halda bu siyasət aparteid adlanır.

Tarixi hadisələrin gedişi etnik-mədəni müxtəlifliklərin tənzimlənməsinə yönələn bu iki siyasət modelinin səmərəsizliyini göstərdi. Belə ki, onların heç biri cəmiyyətdə inteqrasiyaya səbəb olmadı. Etnik, irqi, dini və mədəni müxtəlifliklərin tənzimlənməsinə yönəlmiş assimilyasiya və izolyasiya siyasətlərinin iflasa uğraması ötən əsrin 60–70-ci illərində əvvəlcə Kanadada, sonra isə Avropanın bir sıra çoxmədəniyyətli ölkələrində multikulturalizm siyasətinin meydana gəlməsinin başlıca səbəblərindən biri oldu.

Multikulturalizmin assimilyasiya və izolyasiya siyasətlərindən üstünlüyü ondadır ki, müəyyən birləşmiş cəmiyyət daxilində etnik, irqi, dini və

mədəni müxtəlifliklərin qorunmasına və hətta inkişafına yönəlmişdir. Multikulturalizm titul etnos ilə milli azlıqların mədəni-etnik dəyərlərini inkişafı üçün eyni şəraiti təmin etməklə onların mədəniyyətlərini qarşılıqlı təsiri üçün zəmin yaradır.

Tarixən ölkəmizdə multikulturalizm üçün mübit şərait olmuşdur. Əsrlərboyu burada bütün xalqların, dini konfessiyaların nümayəndələri bir-biri ilə əmin-amanlıq şəraitində yaşamışlar. Xalqımızın öz təbiətinə görə sülhpərvər olması multikulturalizmin tarixi və coğrafi faktorları ilə bərabər, obyektiv faktorlarındadır. Lakin qeyd olunan obyektiv faktorlarla yanaşı, multikulturalizmin Azərbaycanda geniş yayılmasında müəyyən subyektiv faktorların da böyük rolu var. Söhbət multikulturalizmin Azərbaycanda dövlət siyasəti səviyyəsinə qaldırılmasından gedir. Bunu Azərbaycan xalqının ümummilliyə lideri Heydər Əliyev həyata keçirmişdir.

Azərbaycanın müstəqilliyinin ilk dövründə ulu öndər ölkəmizin gələcək uğurlu inkişafı üçün dəqiq ideoloji hədəf seçdi və öz uzaqgörən siyasəti ilə əsrlərboyu formalaşmış Azərbaycan çoxmədəniyyətli ənənəsini inkişaf etdirib keyfiyyətə yeni müstəviyə qaldırdı. Bu müstəvi siyasət müstəvisi idi.

Heydər Əliyev *"Azərbaycan onun ərazisində yaşayan bütün millət və xalqların ümumi vətənidir"; "Azərbaycanın ən başlıca sərvətlərindən biri, bəlkə də ən başlıcası qadimlərdən bu torpaqda yaşayan, öz taleyini, öz həyatını bu torpağa bağlayan müxtəlif dillərə etiqad edən adamlardır"* kimi bəyanatın xarakterli sözləri ilə, əslində, multikulturalizmin siyasət bazasının konturlarını cizirdi.

Ümummilliyə lider Heydər Əliyevin rəhbərliyi altında ölkəmizdə Azərbaycan xalqının multikultural ənənələrinin qorunması və inkişaf etdirilməsi sahəsində həyata keçirilən siyasət istiqamət yeni mərhələdə onun layiqli davamçısı Prezident İlham Əliyev tə-

rəfindən uğurla inkişaf etdirilir.

– *Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev cari ildə Bakıda bir neçə mötəbər tədbirin, o cümlədən BMT-nin Sivilizasiya Alyansının VII Qlobal Forumunun keçiriləcəyini, tolerantlıq ənənələrinə, mədəniyyətlər və sivilizasiyalararası dəyərlərə mühüm töhfələrini nəzərə alaraq 2016-cı ildə ölkəmizdə "Multikulturalizm ili" elan edib.*

– 2016-cı ilin Azərbaycanda "Multikulturalizm ili" elan edilməsi Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin rəhbərliyi altında ölkəmizdə multikulturalizm sahəsində həyata keçirilən bir sıra mühüm hadisələrin davamı idi. Prezident İlham Əliyevin 28 fevral 2014-cü il tarixli sərəncamı ilə Azərbaycan Respublikasının millətlərarası, multikulturalizm və dini məsələlər üzrə Dövlət Müşavirliyi Xidməti yaradıldı. Prezident İlham Əliyevin 7 may 2014-cü il tarixli fərmanı ilə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Bilik Fondu təsis edildi və cənab Prezidentin 15 may 2014-cü il tarixli fərmanı ilə Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzi işə başladı. 2015-ci ilin əvvəlində Bakı Slavyan Universitetində "Azərbaycan multikulturalizmi" kafedrası açıldı. Sözügedən 11 yanvar 2016-cı il tarixli sərəncamın məntiqi davamı Prezident İlham Əliyevin 11 mart 2016-cı il tarixli sərəncamı ilə "2016-cı ilin Azərbaycan Respublikasında "Multikulturalizm ili" elan edilməsinə dair Tədbirlər Planı"nın təsdiqlənməsi oldu. Qeyd olunan təsisatların və sərəncamların hər biri Azərbaycanın multikulturalizm

siyasətinin uğurla həyata keçirilməsinə yönəlmişdir.

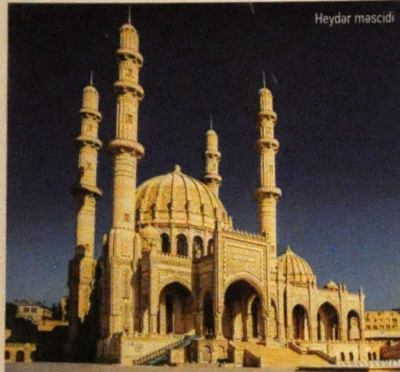
Bundan başqa, Azərbaycan mədəniyyətlər arasında dialoq inkişaf etdirilməsini nəzərdə tutan "Bakı prosesi" təşəbbüsü çərçivəsində bir sıra beynəlxalq əhəmiyyətli tədbirlərə ev sahibliyi etmişdir. Belə tədbirlərdən ölkəmizdə keçirilən Dünya dini Liderlərinin Sammitini (2010-cu il), dörd Beynəlxalq Humanitar Forumu (2011-ci, 2012-ci, 2013-cü və 2014-cü illər), üç Ümumdünya Mədəniyyətlərarası Dialoq Forumunu (2011-ci, 2013-cü və 2015-ci illər), dörd Bakı Qlobal Forumunu (2013-cü, 2014-ci, 2015-ci və 2016-cı illər) göstərmək olar. "Bakı prosesi" çərçivəsində yeni bir mühüm tədbir cari ilin 25-27 aprel tarixlərində ölkəmizdə keçiriləcək Birləşmiş Millətlər Təşkilatı Sivilizasiya Alyansının 7-ci Qlobal Forumudur.

– *Mərhum prezident Heydər Əliyevin hakimiyyətə qayıdışından sonra digər unudulan məsələlər kimi bu yöndə də inqilabi işlər həyata keçirildiyindən, ulu öndər haqlı olaraq Azərbaycan multikulturalizminin siyasi banisi sayılır. Ötən əsrin 94–95-ci illərindən başlayan böyük yolun müasir zamanın diktəsi və beynəlxalq tələblər kontekstində daha da genişlənməsi təbiiirdir. Bu barədə nə deyə bilərsiniz?*

BAKI BEYNƏLXALQ
MULTİKULTURALİZM MƏRKƏZİ
BAKU INTERNATIONAL MULTICULTURALISM CENTRE

Heydər məscidi

– Azərbaycan multikulturalizminin siyasi banisi kimi ulu öndər Heydər Əliyev ilk növbədə multikulturalizm siyasi modelinin assimilyasiya və izolyasiya kimi digər mümkün siyasi modellərdən üstün olduğunu bütün dünyaya nümayiş etdirdi. O, cəmiyyətimizdəki etnik-mədəni müxtəlifliyi ölkəmizin böyük bir nailiyyəti hesab edirdi. "Azərbaycan əhalisinin çoxmilli tərkibi bizim sərvətimizdir, üstünlüyümüzdür. Biz bunu qiymətləndiririk və qoruyub saxlayacağıq" – deyan ulu öndər bütün sonrakı siyasi fəaliyyətini bu sərvətin əbədi olması istiqamətinə yönəltdi.

Azərbaycanın multikultural ənənələrinin dövlət tərəfindən qorunmasını təmin etmək üçün Heydər Əliyevin göstərişi ilə bu məsələ hüquqi sənədlərdə, o cümlədən Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının bir sıra maddələrində əks olunmuşdur – "Dövlət dili" (maddə 21, bənd 2); "Bərabərlik hüququ" (maddə 25, bənd 3); "Milli mənsubiyyət hüququ" (maddə 44, bəndlər 1, 2); ("Ana dilindən istifadə hüququ" maddə 45, bəndlər 1, 2). Bu maddələr və bəndlər, əslində, ölkənin multikultural təhlükəsizliyini formalaşdıran siyasi-hüquqi baza daşıyırlərdir.

Azərbaycan multikulturalizminin siyasi banisi Heydər Əliyevin başladığı və müasir dövrdə Prezident İlham Əliyev tərəfindən uğurla davam etdirilən multikulturalizm siyasəti ölkəmizi

dünyanın əsas multikulturalizm mərkəzlərindən birinə çevirmişdir.

Prezident İlham Əliyevin multikulturalizmə, toleranlığa verdiyi siyasi dəyər dünyə miqyasında real elmi, mədəni, sosial müstəvilərə köçürülməsi işində Heydər Əliyev Fondunun böyük xid-

prezidenti YUNESKO və İSESKO-nun xoşməramlı səfəri, Milli Məclisin deputatı Mehriban xanım Əliyevanın təşəbbüsü ilə keçirilən bir çox tədbirlər Azərbaycan multikulturalizminin dünyə miqyasında tanınmasına xidmət edir.

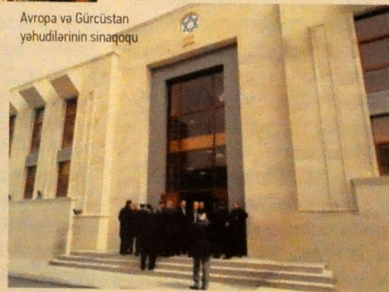
– **Söhbətimizin gedişində Azərbaycan Respublikası millətlərarası, multikulturalizm və dini məsələlər üzrə Dövlət Müşavirliyi Xidməti və Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzinin hansı zərurətdən yaradılması qismən aydınlaşdı. Qarşıya qoyulan məqsədlər, qısa müddət ərzində görülməli işlər və gələcək planlarınızı barədə geniş məlumat verməyinizi xahiş edərdim...**

– Qeyd etdiyiniz kimi, Azərbaycan Respublikasının millətlərarası, multikulturalizm və dini məsələlər üzrə Dövlət Müşavirliyi Xidməti 2014-cü il fevralın 28-də, Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzi isə 2014-cü il mayın 15-də yaradılmışdır. Lakin bu qısa müddət ərzində biz multikulturalizmin Azərbaycan modelinin tədqiq, tədrisi və yayılması istiqamətində bir sıra mühüm layihələri uğurla həyata keçirməyə müvəffəq olmuşuq. Onlar-

Xilaskar kilsəsi

Avropa və Gürcüstan yəhudilərinin sinagogu

mətləri danılmazdır. Bu gün Azərbaycan multikultural ənənələrinin qorunub saxlanması, təbliği ilə bağlı Heydər Əliyev Fondu olduqca əhəmiyyətli, möhtəşəm layihələr həyata keçirir. Bu layihələr Azərbaycan multikulturalizminin bir ölkə çərçivəsində qapalı inkişafını deyil, dünya çərçivəsində dinlərin və mədəniyyətlərin müxtəliflikləri rejimində fəaliyyət göstərməsini reallaşdırır. Fondun düşünülmüş, sistemli fəaliyyətində multikulturalizmin mühüm aspektlərindən biri olan mədəniyyətlərarası əlaqələrin möhkəmlənməsi istiqaməti xüsusi yer tutur. Fondun

dan bəzilərini sizin diqqətinizə çatdırmaq istərdim.

Multikulturalizmin Azərbaycan modelinin tədqiq sahəsində Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzi (BBMM) Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası (AMEA) ilə birlikdə Azərbaycan multikulturalizminin ədəbi-bədii, elmi-fəlsəfi, publisistik, siyasi

və hüquqi qaynaqlarını elmi cəhətdən araşdırır. Bu qaynaqların müayinəsi edilmiş Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin qeyd etdiyi "Leksikonumuzda nisbətən yeni söz olan multikulturalizm ənanələri Azərbaycanda əslərboyu hamışa mövcud olub. Sadəcə, müxtəlif cür adlanıb, lakin mahiyyəti dəyişməyib" fikrini elmi cəhətdən əsaslandırmaqla multikulturalizmin Azərbaycan modelinin dərin köklərə malik olduğunu sübut edəcəkdir. Artıq **"Azərbaycan multikulturalizminin ədəbi-bədii qaynaqları"** adlı kitab hazırlanıb nəşr olunmuşdur. Bu kitabın təqdimatları da keçirilib.

Multikulturalizmin Azərbaycan modelinin tədrisi sahəsində BBMM "Multikulturalizmə giriş" fənninin universitetlərimizdə, "Azərbaycan multikulturalizmi" fənninin isə Azərbaycan və xarici ölkə universitetlərində tədrisinə nail olmuşdur. Hazırda **dünyanın 13** (İtaliyanın Sapienza Universiteti, Bolqarıstanın Müqəddəs Kliment Oxridski adına Sofiya Universiteti, Rusiyanın I Prezidenti Boris Yeltsin adına Ural Federal Universiteti, Çexiyanın Praqa Karl Universiteti, Litvanın Litva Pedaqoji Universiteti, İsveçrənin Frayburq Universiteti, UK-

raynanın Poltava İqtisadiyyat və Ticarət Universiteti, Türkiyənin Erciyes Universiteti, Portuqaliyanın Lusofona Humanitar və Texnologiya Universiteti, Almaniyanın Augsburg Universiteti, Gürcüstanın Tbilisi Dövlət Universiteti, Belarus Dövlət Universiteti, İndoneziyanın Qadcah Mada Universiteti) və **Azərbaycanın 28** ali məktəbində "Azərbaycan multikulturalizmi" fənni keçilir. Bu fənlə bağlı xüsusi proqram hazırlanmış və Təhsil Nazirliyində təsdiq olunmuşdur. Hazırda fənnin dərsləri üzərində iş aparılır. Bundan əlavə, Azərbaycan universitetlərində

"Multikulturalizmə giriş" fənni də tədris edilir.

Layihənin tərkib hissəsi, daha konkret desək, davamı kimi "Azərbaycan multikulturalizmi" fənnini öyrənən Azərbaycan və əcnəbi tələbələr üçün 2015-ci ilin iyul ayında "Multikulturalizm Azərbaycanın həyat tərzini: öyrən, araşdır, paylaş" adlı "Beynəlxalq Yay məktəbi", 2016-cı ilin fevralında isə "Beynəlxalq Qısq məktəbi" təşkil olundu. Beynəlxalq Yay-Qısq məktəbləri layihəsinin əsas məqsədlərindən biri əcnəbi tələbələrin Azərbaycana olan marağını Azərbaycana

məhəbbətə çevirmək idi. Bu layihəni BBMM Bakı Slavyan Universiteti və Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Bilik Fondu ilə birlikdə həyata keçirdi.

Multikulturalizmin Azərbaycan modelinin dünyada təbliği sahəsində BBMM-in layihələrindən ilk növbədə müxtəlif ölkələrdəki birdəfəlik təqdimatları (2015-ci il aprel 27-də "BBC"-nin Londondakı baş ofisinə "Azərbaycan multikulturalizmi" mövzusunda, noyabrın 18-də İsveçin Təhlükəsizlik və İnkişaf Siyasəti İnstitutunun birgə təşkilatlığı ilə Stokholm şəhərində "Multikulturalizm və dirlərərsə toleranqlıq: Azərbaycanın təcrübəsi və onun Avropa üçün əhəmiyyəti" mövzusunda dəyirni məsələlər), konfransları (2015-ci il aprel 21-də Romada Azərbaycanın İtaliyadakı səfirliyinin təşkilatlığı ilə "Azərbaycan multikulturalizmi və Qafqaz Albaniyası (udilər)" mövzusunda, may ayının 16-da isə Almaniya, Berlin Brandenburq Elmlər Akademiyasında Almaniya Federativ Respublikasındakı səfirliyimiz, Humboldt Universiteti və Alman-Azərbaycan Forumunun təşkilatlığı ilə "Azərbaycan multikulturalizmi: tarixi təcrübələr və gələcəyin cəmiyyət modeli" mövzusunda beynəlxalq elmi konfranslar) və virtual dəyirni məsələləri (BBMM vaxtaşırı yertli və xarici ekspertlərin iştirakı ilə multikulturalizmlə bağlı aktual mövzulara həsr olunmuş silsilə virtual

dəyirni məsələlər təşkil edir) vurğulamaqlar. Həmin tədbirlərin materialları BBMM tərəfindən kitabçalar şəklində nəşr edilib yayılır. İndiyədək "Müasir dövrdə Azərbaycanda sosial-iqtisadi və mənəvi inkişafın harmoniyası", "Multikultural təhlükəsizlik", "Xarici ölkə universitetlərində "Azərbaycan multikulturalizmi" fənninin tədrisi: problemlər və perspektivlər" və "Azərbaycana maraqlı Azərbaycanlı məhəbbətə çevrilir (Azərbaycan multikulturalizmi yertli və əcnəbi tələbələrə gözü ilə)" adlı kitabçalar Azərbaycan, rus və ingilis dillərində oxucuların ixtiyarına verilib. Bu kitabçalar multikulturalizmin Azərbaycan modelini həm ölkədə, həm də dünyada tədqiq, təşviq, təbliğ etmək üçün ali və orta təhsil müəssisələrinin, müxtəlif təşkilat və qurumların, eləcə də ölkəmizə gələn xarici qonaqların istifadə edə biləcəyi qiymətli əyani vasitədir.

Gələcək planlarımıza gəldikdə isə qeyd etmək istəyirəm ki, bizim fəaliyyətimizin əsas istiqamətləri 11 mart 2016-cı il tarixli "2016-cı ilin Azərbaycan Respublikasında "Multikulturalizm ili" elan edilməsinə dair Tədbirlər Planı"nın təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin sərəncamında göstərilmişdir. Bu sərəncama əsasən, "Tədbirlər Planı" üç istiqamətə əhatə edir: Azərbaycan multikulturalizmi modeli ilə bağlı ölkədaxili tədbirlər, Azərbaycan multikulturalizmi modeli ilə bağlı

beynəlxalq tədbirlər və Azərbaycan multikulturalizmi modelinin təbliğinin informasiya təminatı ilə bağlı tədbirlər. Bunların reallaşdırılması Azərbaycan multikulturalizmi modelinin elmi cəhətdən öyrənilməsinə, təkmilləşdirilməsinə və ölkə əhalisi, xüsusilə də gənclər arasında yayılmasına, Azərbaycanda yaşayan bütün xalqların, etnik qrupların və dini konfessiyaların nümayəndələrinin arasında dostluq və əməkdaşlıq münasibətlərinin daha da gücləndirilməsinə, onların yaşadıqları cəmiyyətə inteqrasiya olunmalarına, ölkəmizdəki etnik, dini və mədəni müxtəlifliyin, onların əsasını təşkil edən etnik-mədəni dəyərlərin qorunmasına, ölkəmizdəki multikultural mühitin dünyada təbliğinə, Azərbaycanın dünyanın əsas multikulturalizm mərkəzlərindən biri kimi tanınmasına və müxtəlif ölkələrdə mövcud müxtəlif multikultural modellərin ölkəmizdə tədqiq və təşviqinə yönəlmişdir.

- Avropalı islamofobiya, rasizm və hətta neonasizm, Yaxın Şərqi antisemitizm, Amerikalı irqi ayrı-seçkililiyin bürüdüyü bir vaxtda ölkəmiz tolerantlıq, etnik-dini dözümlülük, çoxkonfessiyalıq nümunələri təqdim edir. Sizcə, özələrin də etiraf etdiyi kimi, multikulturalizm siyasətinin Qərb ölkələrində iflasa uğramasının, Azərbaycanda isə uğurla həyata keçirilməsinin səbəbi nədir?

- XXI əsrin əvvəllərində bir sıra Qərb ölkələri müəyyən obyektiv və subyektiv səbəblər üzündən cəmiyyətdəki etnik-mədəni müxtəlifliklərin tənzimlənməsində ciddi problemlərlə üzləşdi. Buna cavab olaraq bəzi ölkələrin (Almaniya, Fransa, Böyük Britaniya) başçuları multikulturalizm siyasətinin müasir dövrdə samərəsizliyi səbəbindən iflasa uğradığını rəsmi olaraq bəyan etdi. Onlar bu siyasətin faydasızlığını ölkələrində məskunlaşmış etnik və dini azlıqların cəmiyyətə inteqrasiya olunmaq istəmədikləri ilə əsaslandırdılar.

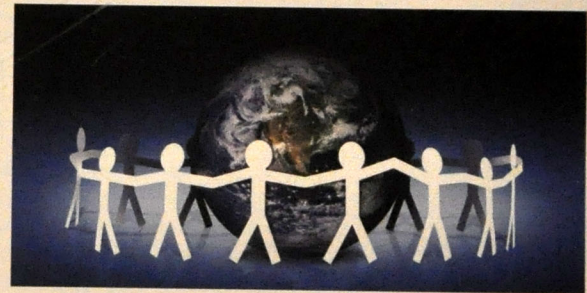
Bu dövlətlərin ümumi mövqelərini 5 fevral 2011-ci ildə 47-ci Münhen Təhlükəsizlik Konfransdakı çıxışında Böyük Britaniyanın baş naziri David Kameron belə ifadə etmişdir: "Dövlət multikulturalizmi" doktrinası müxtəlif mədəniyyətləri öz adət - ənənələri ilə yaşamaqlarına dəstək verməklə cəmiyyətdə inteqrasiya proseslərinin qarşısını alır. Bunun nəticəsində müxtəlif icmalar, xüsusilə də müsəlman icması cəmiyyətdəki liberal dəyərləri inkar edərək demokratik cəmiyyətimizin dəyərlərinə zidd olanları təbliğ edir. Bu isə dini ekstremizmin baş qaldırması üçün şərait yaradır."

Kameronun bu cür bəddin nəticəsinə qarşı duran optimist baxışı və siyasi iradəni isə Prezident İlham Əliyev nümayiş etdirir. O, xalqın çoxəsrlik multikultural dəyərlərə malik olması ideyasına arxalanaraq belə bir siyasi bəyanatla çıxış edir: "Bu gün multikulturalizmin dünyada alternativiyoxdur. Alternativ ksenofobiya, islamofobiya, antisemitizm və radikalizmdir".

Bəzi ölkələr tarixən ən qədim zamanlardan bəri hər hansı müxtəlifliklərdən yan keçib digər mədəniyyətlərlə təmas nöqtəsinə monoetnik bir birlik kimi gəlib çıxmışdır. Bəzi ölkələrdə isə müxtəliflik ilkin xarakterli olmuşdur. Birinci hal ilə bağlı real sosial nəticə odur ki, gəlmə multikultural dəyərlər, formalaşmış ölkədə özünə əsaslıqlı yer eləmir. Belə bir ölkədə yeni dəyərlərin calağı istər-istəməz süni alınır. Onun üçün də bəzi Avropa ölkələrində bu modelin iflasa uğramasının obyektiv səbəbləri yox deyil. Bəzi ölkələrdə isə xalqın tarixində müxtəliflik ilkin çağdan başlayır və müxtəlif xalqlar ən qədim zamanlardan etibarən bir-birini formalaşdırma-formalaşdırma müasir dövrdə qədəm qoyurlar. "İlkin" müxtəliflik və "sonrakı" müxtəlifliyi bir-birindən ayırmasaq, bugünkü dünyada hansısa ölkədə multikulturalizmin iflasının, hansında isə təntənəsinin sirini öyrənmə bilmərik.

Azərbaycanda normal multikultural əhvalın olması - müxtəlif kon-

fessiyaların, etnik birliklərin dostluq və mehribanlıq şəraitində yaşaması yenə də tarixin qədim dövrlərindən Böyük Britaniyanın baş naziri David Kameron belə ifadə etmişdir: "Dövlət multikulturalizmi" doktrinası müxtəlif mədəniyyətləri öz adət - ənənələri ilə yaşamaqlarına dəstək verməklə cəmiyyətdə inteqrasiya proseslərinin qarşısını alır. Bunun nəticəsində müxtəlif icmalar, xüsusilə də müsəlman icması cəmiyyətdəki liberal dəyərləri inkar edərək demokratik cəmiyyətimizin dəyərlərinə zidd olanları təbliğ edir. Bu isə dini ekstremizmin baş qaldırması üçün şərait yaradır."

Azərbaycan Respublikasında multikulturalizm dövlət siyasəti kimi ortaya çıxır.

Şübhəsiz, Qərbi Avropa ölkələri ilə müqayisədə Azərbaycanın demokratik inkişaf sahəsində real təcrübəsi azdır. Amma mənəvi təcrübəsi böyükdür. Dastanlarımızdan, nağıllarımızdan, klassik ədəbi nümunələrimizdən qədim demokratik prinsiplərlə bağlı yetərincə misal və nümunələr göstərmək olar. Tarix boyu Azərbaycan mənəvi həyatında tolerantlıqdan xeyli danışmaq mümkündür. Bunlar, təbii ki, multikultural tərzin Azərbaycan cəmiyyətinə öncədən xas olmasına bir sübutdur.

Baxın, multikultural dəyərlər harada iflasa uğradı? O ölkələrdə bu belə

həyata keçirilməsi üçün əlverişli şərait yaratmışdır. Bu şəraitin həyata keçirilməsi, reallaşdırılması isə multikulturalizmi dövlət siyasəti kimi qəbul edən ulu öndər Heydər Əliyevin adı ilə bağlıdır.

Ölkəmiz multikulturalizmə, Prezident İlham Əliyevin təbirincə desək, alternativiyoxmayan bir siyasət kimi yanaşaraq onu fəal şəkildə yaşadır. Multikulturalizm sahəsində görülən işlər hədəf getmir. Bu istiqamətdə qazandığımız təcrübəyə müxtəlif ölkələrdə maraqlıdır, təcrübəmiz öyrənilir. Belə bir şəraitdə biz milli sərəvətimiz olan multikultural dəyərlərimizi dünyaya ixrac edirik. ♦